

Det har været et meget mildt efterår, og start på vinteren. Derfor har det været muligt at så frø, og plante ud i lang tid. Men det endte brat, da frosten og sneen kom, som dog også var meget velkommet :-).

Hvis man vil berige en haveven med frø der kan sås fra det tidlige forår, og nydes hele næste sommer, så skal frø (og andre gode havegaver), bestilles inden den 20. december, for at nå at ligge under juletræet.

Fortsat god december, og god læsning af vores nyhedsbrev.
Julehilsner fra Rie & Anja

Gaveideér

Gaven til insektelkeren

Gaven til den vilde begynder

Dyrene i vinterhaven

Mange af havens dyr som mus og flagermus går i dvale om vinteren. De ligger og tærer på deres kropsfedt, og venter på det tidlige forår, hvor de igen bliver aktive. Nogle af dem er dog stadig vinteraktive, som fx egern. Egern sover/hviler et par dage af gangen, hvorefter den går på eftersøgning efter mad. Hvis der ikke er mad i sigte, prøver egernet at finde de forskellige maddepoter den har gemt hist og her i jorden, eller i huller i træerne. Det er dog ikke altid at det lykkes for egernet at finde de gemte madpakker, da den faktisk er temmelig glemsom. Her kan man hjælpe med at lægge lidt nødder, æbler eller solsikkefrø ud til det distraerte dyr.

Pindsvin kan også finde på at vågne, især hvis deres rede bliver ødelagt eller det regner ind i boet. Så hvis man møder et pindsvin i vinterhaven, er det sandsynligvis fordi det er på jagt efter et nyt godt sted at fortsætte vinterhiet. Her er det nyttigt for pindsvinet, at man har gode steder i haven den kan bo, som kvasbunker, krat, brændestabler eller lignende.

Insekterne går også i dvale, de er så smart indrettede at de har alkohol, og forskellige andre stoffer i blodet, der fungerer som frostvæske.

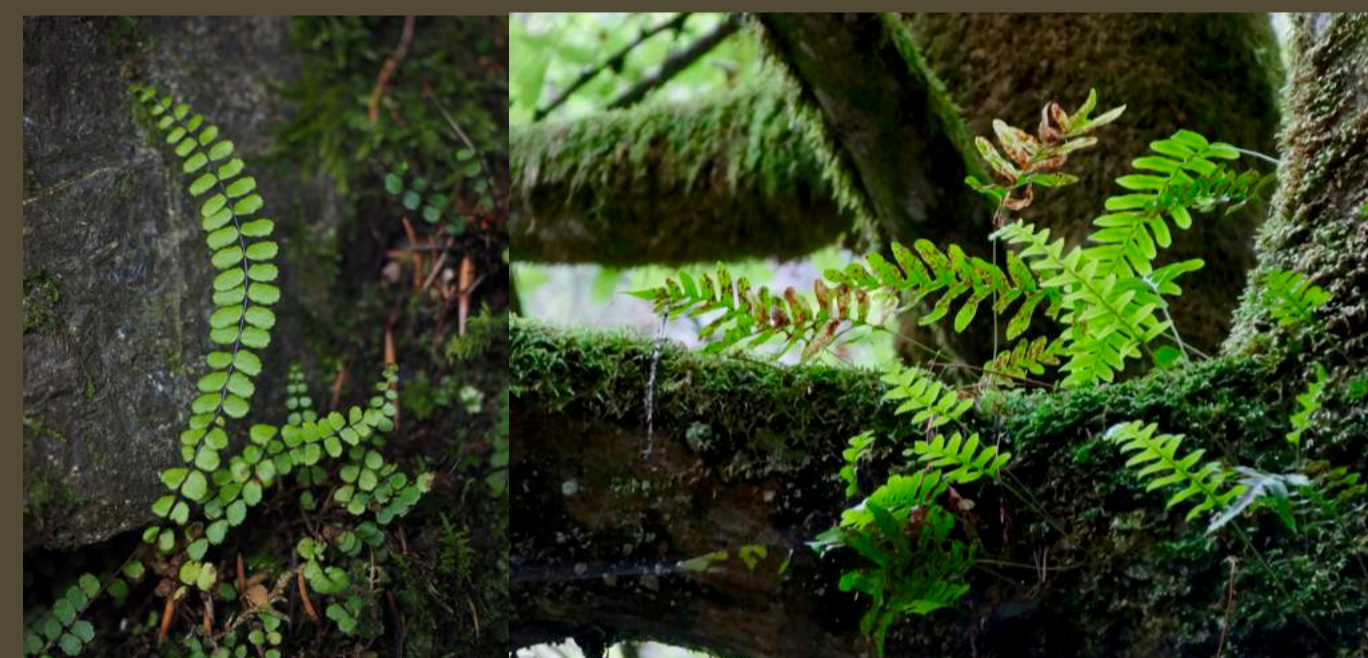
Så haven er ganske levende, selvom den sover...

Det døde ved

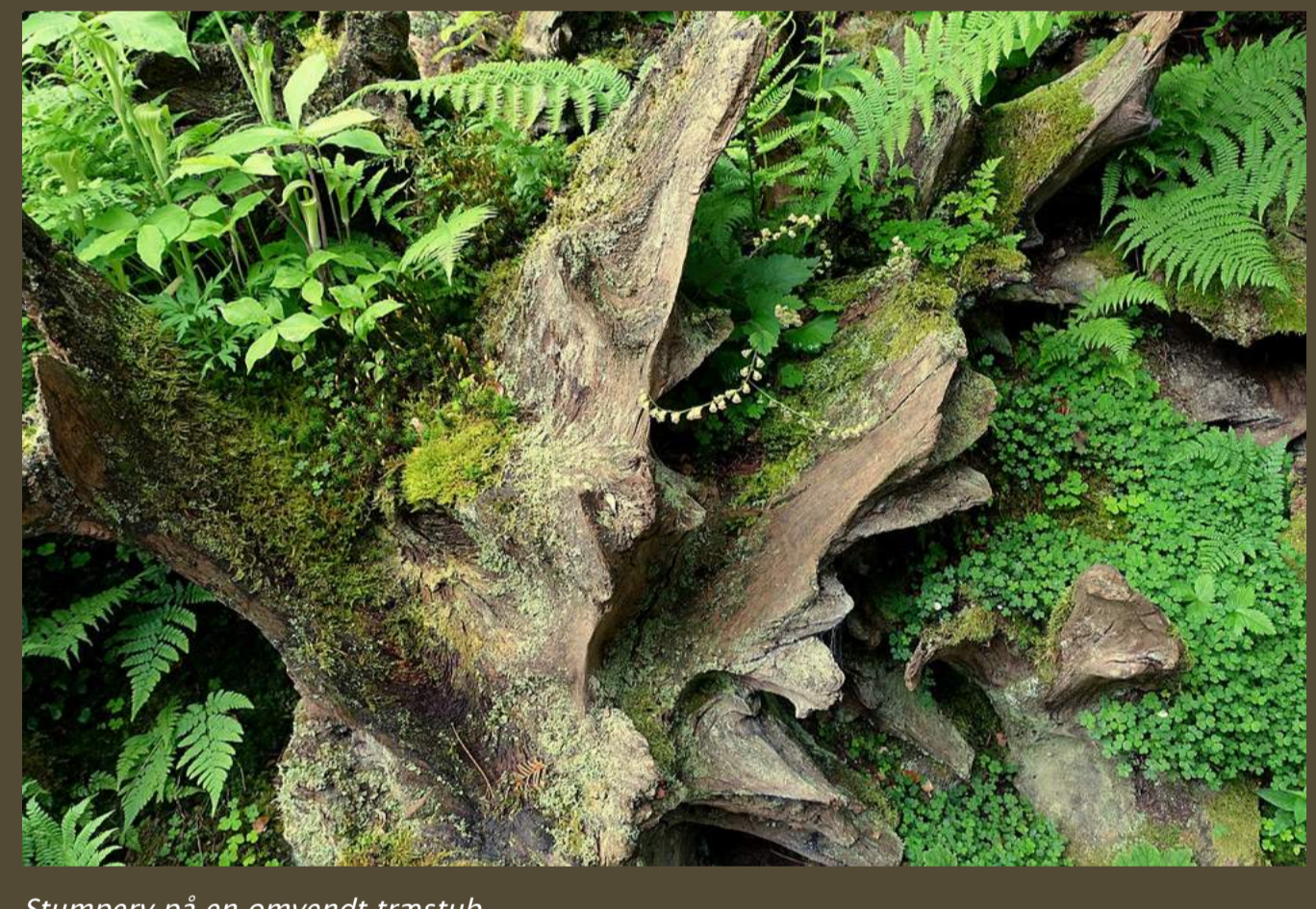
Birk & Barfod er vilde med dødt ved. De smukke farver, former, og strukturer, og det faktum at det døde giver liv og levesteder for så mange smådyr. Her kommer nogle ideer til hvordan det kan anvendes i haven.

Stød og stubbe

Det bedste når man fælder et træ er at lade stubben (rødderne) blive i jorden. Stubben nedbrydes af svampe og andre mikroorganismer, og omdannes til humus, her taler vi ikke om kikærtemos, men sorte organiske partikler, som giver jorden krummestruktur og holder på næringsstoffer. Skal man plante et nyt træ præcist hvor det gamle stod, kan man forsigtigt grave hele stubben op, og vende den på hovedet så man kan se de smukke strukturer. Man kan lave et "stumpery-bæd", og udnytte snirklerne og kringelkrogene i rodkagen til mos og bregner. Mos kan podes på stubben, ved at tage en håndfuld mos, fra skoven eller egen have, knuse det og blande kærnemælk. Massen med mos og kærnemælk smøres ud på det fugtige træ, og vokser videre. Man får hurtigt en fin mosbegroet stub, som ser ud som om den har ligget der altid. Bregner kan købes i planteskoler, og plantes på eller i nærheden af stubbene. Køb fx **rundfinnet radeløv**, *Asplenium trichomanes*, som er veldt voksende i Danmark, eller **engelsød**, *Polypodium vulgare*, som ligeledes er at finde mange steder i landet. Begge er nemme planter at finde i planteskoler/havecentre.

Stumpery metoden stammer oprindeligt fra victoriatiden, og man kan se masser af smukke eksempler ved at Google på stumpery, eller på dansk stubhave eller stubbed.

Runddelere af stammer og grene

Træstammer kan lægges dekorativt i bede, eller de kan flækkes og bruges til at bygge runddelere af. Man kan som her placere dem under en bænk, og bare lade træet ligge uden at anvende det som brænde, eller lave traditionelle brændestabler, som placeres som små murstykker fx langs med en terrasse. Mindre grene kan lægges i kvashegn, som kan formes i bløde buer, og anvendes som afgrænsning til plænen, eller som bagvæg til en hyggekrog.

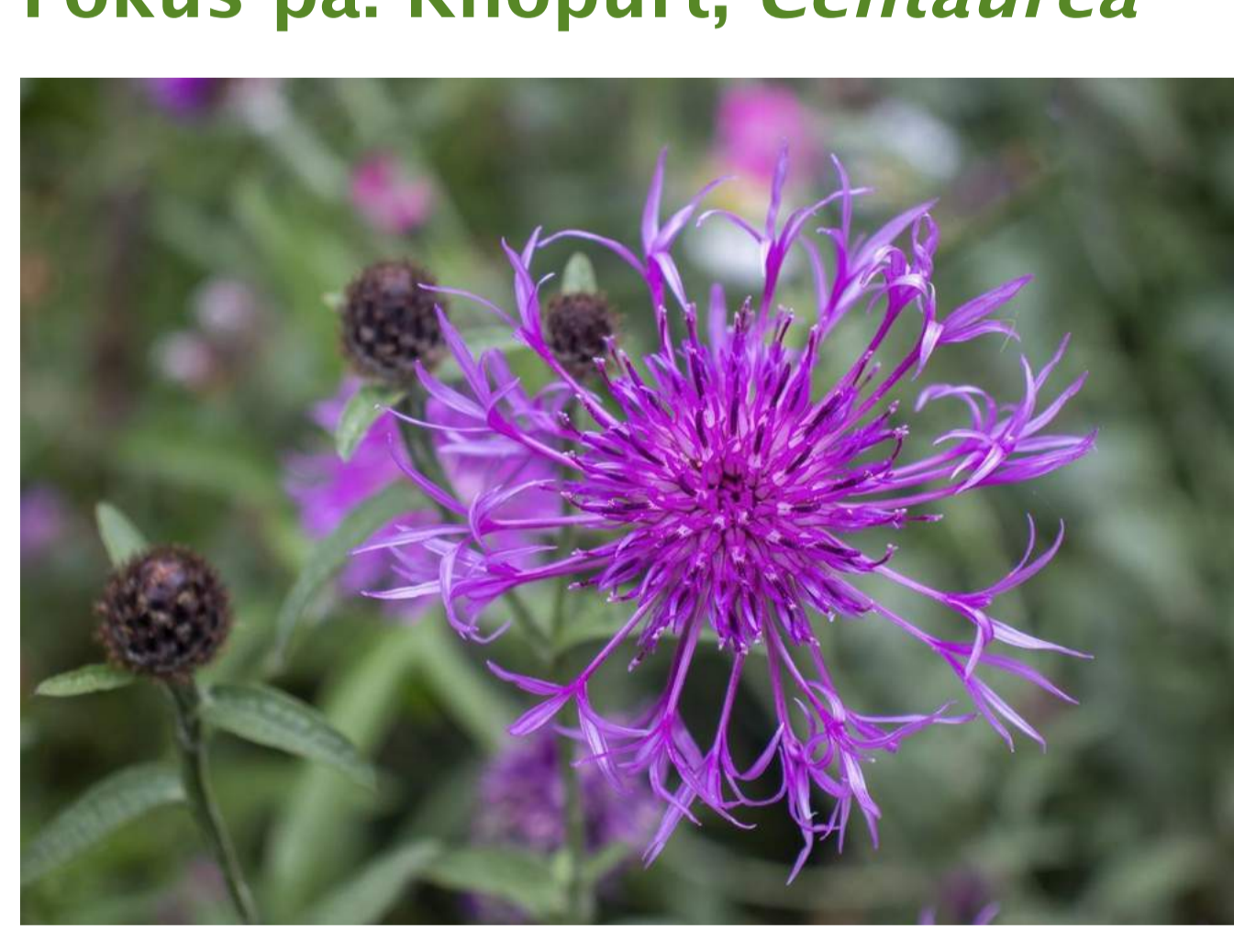

Kvashegn kan fx bygges af 10 stk. spidsede granrafter, der placeres to og to, med ca. 1 m mellem hinanden. Følg en linie som på forhånd er tegnet på jorden, så kvashegnet enten kan slange sig afsted i bløde buer, eller være helt lige med rette vinkler. Bredden på kvashegnet afpasses efter hvor meget materiale man har. I en lille have kan det være så smalt som 30 cm. Højden skal være tilpasset, så det er nemt at lægge nyt kvas på, vi anbefaler ca. 1,5 m i højden. Pælene bankes i jorden med en pælebanker, brug gerne et vaterpas, og toppene rettes af med sav til sidst, så de er lige lange, det giver det mest ordentlige og rolige udtryk.

Selvom runddelerne har en praktisk funktion i haven, er de også med til at sikre et rigt dyreliv. Der er masser af levesteder til orme, svampe, insekter, edderkopper, bænkebidere, og mange flere vil flytte ind. De vil så også være føde til større dyr som pindsvin, egern og fugle.

God arbejdslyst...

Fokus på: Knopurt, *Centaurea*

Der findes flere forskellige arter af knopurt i Danmark. De to mest almindelige typer her til lands er **almindelig knopurt**, *Centaurea jacea*, og **stor knopurt**, *Centaurea scabiosa*. Begge er forrygende nektarplanter for rigtig mange forskellige insekter. Disse knopurter er flerårige (stauder), hårdføre, og letdyrkelige planter. De smukke rødviolette blomster minder om tidselblomster, knopurt har ikke arvet nogle torne. Det siges at flere planter i *Centaurea* slægten ikke er særlig indbydende for rådyr. Hvorvidt almindelig knopurt, og stor knopurt hører under denne kategori, må komme an på en prøve...

I haven gror knopurt smukt sammen med stort set alle stauder, enårige og græsser, fx hjertegræs, dagpragtstjerne, blåhat, storkenæb og liden skjaller.

Almindelig knopurt, *Centaurea jacea*, blomstrer juli til september. Højde mellem 20–80 cm. Planten bestøves af bier, fluer, natsværmere og sommerfugle. Frøene spises af fugle. Gror på de fleste jordtyper, også halvtvægtigt så længe der er veldrænet. Fin til tørke, men holder ikke af at stå i skyggen. Naturligt vokser almindelig knopurt på lysåbne områder, skråninger og overdrev.

Bladene på almindelig knopurt er lancetformede på stængelen, til forskel fra stor knopurt, der har fligede blade på stængelen (se billedet). Det er én af de tydelige forskelle på de to typer.

Stor knopurt, *Centaurea scabiosa*, blomstrer juli til september. Kan andrage en meter, hvis den trives. Fortrækker veldrænet jord, og en solrig placering. Tåler rigtig godt, tørre, næringsfattige jorde.

Stor knopurten tiltrækker bl.a. sommerfuglene almindelig blåfugl og græsrandjule, og er i det hele taget en vigtig fødekilde for mange insekter.

Når planten meget dekorativt står med smukke frøstande, vil de modne frø også tiltrække fugle som stiltser.

Forering: For begge typer knopurt kan frøene sås direkte i efteråret (sep.–okt.), eller senvinter/tidligt forår (feb.–april).

Kan også forspires inden døre fra februar måned.

Kunne du tænke dig at dyrke knopurt i haven:

[Få almindelig knopurt her](#)

[Få stor knopurt her](#)